

Olemmeko käsittäneet oikein?

Pari sanaa teosofisesta liikkeestä.

8.

Voimme sanoa Teosofisen Seuran varhemmista kriiseistä, että ne koskivat määrättyitä henkilöitä ja niiden kunniaa: H. P. Blavatskya syytettiin petoksesta »okkultisten ilmiöittensä» aikaansaamisessa, W. Q. Judgeä samanlaisesta petoksesta, C. W. Leadbeateriä epäsiiveillisistä neuvoista ja opetuksista. Niissä oli luonnollisesti kysymys periaatteellisistakin seikoista, mutta henkilöllisyys oli joka tapauksessa etualalla. Myöhemmissä kriiseissä on asianlaita ollut päinvastainen: henkilökysymys on ollut vähäpätöisempi kuin aate ja opetus. Tosin lähinnä seuraavaa kriisiä (1911-12) sanotaan Steiner-kriisiksi, mutta siinä ei Steinerin persoonallisuus joutunut syytteen alaiseksi – pikemmin sitten Mrs. Besantin, – vaan riita kävi tietuopolisista ja aatteellisista kysymyksistä. Ja mitä taas tulee viimeiseen kriisiin (1920-21), ovat henkilöt siinä aivan syrjässä, kun taas periaatteellinen puoli on kokonaan etualalla.

Kun Mrs. Besant v. 1907 tuli valituksi Teosofisen Seuran presidentiksi, alkoi uusi ajanjakso T.S:n historiassa. Eversti Olcottin rauhallinen ja tasapuolinen luonne oli estänyt häntä tekemästä kiihkeämpää propagandaa Teosofisen Seuran puolesta; hän antoi aatteiden, itsensä teosofian sinänsä, työskennellä seurankin hyväksi. T. S:n vaikutusvalta, jäsenluku ja maine kasvoi täten hitaasti, joskin varmasti, vuosien vierieissä, ja kuollessaan vanha presidentti-perustaja saattoi iloita siitä, että hänen rakas seuransa osoittautui elinvoimaiseksi järjestöksi, joka epäilemättä tulevaisuudessakin kantaisi korkealla suvaitsevaisuuden ja puolueettomuuden teosofista lippua.

Toista on taas ollut Mrs. Besantin »hallitessa». Hän toi presidentin paikalle voimakkaan ja suuremman persoonallisuuden, lujan, keskitetyn ja kiihkeän luonteen, harvinaisen tarmon ja työkyvyn. Hänen kannaltaan oli luonnollista, että »maailma oli voitettava asialle»; oli harjoitettava väsymätöntä propagandaa, oli laajennettava seuran työkenttää, oli keksittävä yhä uusia keinoja, joilla maailman huomio käännettäisiin teosofiaan ja Teosofiseen Seuraan. Mrs. Besantin presidenttikautena onkin seura loistavasti edistynyt ja menestynyt ulkonaisesti. Jäsenluku, joka H. S. Olcottin kuollessa helmikuussa 1907 oli noin 14,000, on nyt 15 vuotta myöhemmin noin 50,000. Kansallisseuroja, joita v. 1906 oli kymmenkunta, on nyt 36. Teosofisen Seuran omaisuus, joka Mrs. Besantin tullessa presidentiksi, oli 330,000 rupiita, luetaan nyt miljoonissa. Tämä kaikki huolimatta siitä, että varsinkin Steiner-kriisissä seura menetti paljon jäseniä ja omaisuutta.

Eräs piirre Mrs. Besantin johdossa on erikoisesti silmiin pistävä. Hänen aikanaan on perustettu lukuisia sivujärjestöjä, liigoja ja liittoja, joiden »suojelijana» Mrs. Besant on. Niitä on siksi monenlaatuista ja monennimisiä, että sivullisen on vaikea pitää ne mielessään. Niiden tehtävä lienee edistää teosofian ja veljeyden asiaa, mutta vaara on yhtä lähellä, että ne hajoittavat mieliä ja kääntävät niitä pois siitä ainoasta tärkeästä asiasta, josta maailman pyhät kirjat puhuvat. Ainakin tämän kirjoittaja muistaa elävästi, mitä hän nuorukaisen intuitsionilla tunsu ja tiesi, silloinkun Mrs. Tingley v. 1898 perusti Yleisen Veljeyden ja sen ohella kaikenlaisia »liittoja» veljeyden asian edistämiseksi. »Eikö veljeys», hän itseltään kysyi, »ole siinä, että itse koetamme elää veljinä ja rakennamme koko toimintamme veljeyden pohjalle – eikä siinä, että kirjoittaudumme kaikenlaisiin liittoihin, joiden tarkoituksena on, minkä milläkin tavalla, »nostaa» ja »parantaa» ja »kasvattaa» ja »auttaa» kanssaihmiä, »langenneita» y. m.? Alkaako veljeys sillä, että tunnemme itse olevamme parempia, terveempiä, synnittömämpiä kuin toiset? Eikö tosi veljeys Jumalan edessä perustu siihen, että tunnemme olevamme yhdenvertaiset toisten kanssa, yhtä tietämättömät, yhtä epätäydelliset»? Niin ajatteli nuorukainen silloin eikä osannut hyväksyä minkäänlaisia hyväntekeväisyysyhdistyksiä, jotka kaikki johtuivat pääkysymyksen pintapuolisesta, itsekkästä ja pelkurimaisesta kiertelemisestä. Kun nyt Mrs. Besant kymmenkunta vuotta myöhemmin turvautui samoihin keinoihin kuin Mrs. Tingley ennen, ei T. S:n presidentin menettelytavassa ollut mitään häikäisevän uutta tämän kirjoittajalle.

Tärkein näistä Mrs. Besantin suojelemista järjestöistä on n. s. Idän Tähti, joka perustettiin v. 1911. Tämän Idän Tähtien tarkoituksena on koota yhteen niitä ihmisiä, jotka läheisessä tulevaisuudessa odottavat n. s. maailman opettajan tuloa. Maailman opettajaa identifioitiin alussa Kristuksen kanssa ja puhuttiin »Kristuksen toisesta tulemisesta», joka saattoi tapahtua noin 15 à 20 vuoden kuluttua (siis vuoden 1930 tienoissa). Tuleminen tapahtuisi siten, että Kristus ottaisi maalliseksi asunnokseen jonkun sitä varten valmistetun persoonallisuuden; ainakin alussa uskottiin, että tämä pyhitetty ruumiillinen astia tulisi olemaan Idän Tähtien päin, hindulaisen nuorukaisen Krishnamurtin (Alcyonen) fyysillinen persoonallisuus. Krishnamurti oli 14 vuotiaana kirjoittanut pienen kirjusen »Mestarin jalkojen juuressa», joka Idän Tähtien eloisien propagandan kautta on laajalti tunnettu. Hän oli lempeä ja harrasmielinen lapsi ja oli suloudellaan voittanut Mrs. Besantin sydämen, ollessaan Adyarin päämajassa Mr. Leadbeaterin y. m. opetettavana. Mr. Leadbeater ja Mrs. Besant olivat selvänäköisesti tutkineet Krishnamurtin menneitä ruumistuksia ja niiden johdosta päässeet käsittämään, mikä ihmeellinen tulevaisuus Alcyonea odotti.

Tässä kirjoituksessa emme tietenkään syvenny tarkastamaan Idän Tähtien aatetta, koska se on ulkopuolella nykyisiä puitteitamme. Oli kuitenkin välttämätöntä mainita siitä, koska Steinerkriisi itse asiassa oli suoranainen seuraus Idän Tähtien järjestön perustamisesta.

9.

N. s. Steiner-juttu oli nyt seuraava.

Vuonna 1912 Mrs. Besant Teosofisen Seuran presidenttinä kysyi tohtori Steineriltä, Saksan T. S:n ylishteeriltä, miksikä hän oli kieltäytynyt antamasta looshikirjaa parille looshille Göttingenissä ja Leipzigissa, jotka sitä olivat anoneet, ja miksikä hän oli Idän Tähtien jäseniltä kieltänyt pääsyn Saksan T. S:n kokouksiin; samalla Mrs. Besant huomautti, että jollei Saksan T. S. ylishteereineen toimi Teosofisen Seuran periaatteiden ja sääntöjen mukaisesti, jotka eivät keltään jäseneltä tai jäseneksipyrkijältä kysy hänen mielipiteitään uskon ja vakaumuksen asioissa, kunhan hän vain tunnustaa ihmisten yleisen veljeyden, täytyy seuran pääneuvosto ryhtyä asianmukaisiin toimenpiteisiin ja eroittaa Saksan osasto T. S:n yhteydestä.

Näihin huomautuksiin ja kysymyksiin vastasi Saksan Teosofinen Seura, ettei sillä ollut mielestään mitään syytä muuttaa menettelytapojaan, jotka olivat täysin sopuissaan T. S:n periaatteiden ja sääntöjen kanssa, koska mainitut Göttingenin ja Leipzigin looshit, jotka eivät hyväksyneet tohtori Steineriä ja hänen opetuksiaan saattoivat T. S:n sääntöjen mukaan liittyä suoraan Adyariin, niinkuin ennenkin jotkut looshit Saksassa olivat tehneet, ja koska Idän Tähtien jäsenet, jotka eivät liioin kannattaneet tohtori Steineriä ja hänen opetuksiaan halusivat tehdä häiritsevää propagandaa omien aatteittensa puolesta saksalaisessa T. S:n osastossa ja sen loosheissa, jotka taas yksimielisesti kannattivat tohtori Steinerin opetuksia.

Nämä selitykset eivät tainneet ennättää pääneuvoston käsiin, ennenkuin se jo teki päätöksensä ja erotti vuoden 1913 alussa Teosofisesta Seurasta tohtori Steinerin ja saksalaisen osaston, joka käsitti 2,400 jäsentä.

Mielet olivat molemmin puolin suuresti kuohuksissa, sillä saksalaiset teosofit puolestaan syytivät Mrs. Besantia itsevaltiaasta menettelystä n. s. Sveitsin osaston kysymyksessä ja Genovan kongressin peruuttamisessa 1911, vääristellyistä ja valheellisista tiedonannoista ja väitteistä Cordes- ja Vollrath-asiassa sekä tietoisesta tohtori Steinerin panettelemisesta ja mustamisesta »Theosophistissa» ja T. S:n vuosikokouksessa 1912, ja vaativat, että Mrs. Besant heti luopuisi presidenttiydestä Teosofisessa Seurassa, jonka tunnuslausetta vastaan »Totuus on korkein uskonto» hän niin törkeästi oli rikkonut.

Kävisi liian pitkäksi yksityiskohdittain tehdä selkoa molemminpuolisista syytöksistä ja puolustuksista. Niillä onkin enemmän mielenkiintoa historioitsijalle kuin meille, jotka vain haluamme vastausta kysymykseemme, onko Teosofinen Seura osannut noudattaa veljeyden periaatetta.

Jokaiselle, joka näin perästäpäin tutkii ja ajattelee menneitä tapahtumia, on muutta mutkitta selvää, että Saksan T. S:n eroittaminen ei tapahtunut joidenkuiden pykälien näennäisen rikkomisen johdosta, vaan että syyt olivat syvemmillä. Syyt olivat yksinkertaisesti siinä, että tohtori Steiner oli alusta saakka osoittautunut itsenäiseksi salatieteelliseksi tutkijaksi ja että hänen opetuksensa Kristuskysemyksessä kävivät kauttaaltaan toiseen suuntaan kuin Mrs. Besantin ja Mr. Leadbeaterin Idän Tähdessä. Nämä englantilaiset salatieteelijät väittivät, että »maailman opettaja», joka kaksi tuhatta vuotta sitten Kristuksena oli käyttänyt Jeesus natsarealaisen ruumista, ennen pitkää taas esiintyisi fyysillisesti maan päällä. Saksalainen okkultisti taas opetti, että Kristus, joka käytti Jeesus natsarealaisen ruumista, oli aivan omalaatuinen yli-inhimillinen olento, jonka fyysillinen tehtävä oli kerta kaikkiaan suoritettu hänen ainoassa palestiinalaisessa ruumistuksessaan ja joka sentähden ei millään muotoa saattanut enään ilmestyä maan päällä fyysillisesti. Teosofisessa maailmassa oltiinkin jo totuttu tekemään eroa Idan Tähdessä »itämaalaisten» opetusten ja tohtori Steinerin länsimaalaisen eli rosenkreuttiläisen esoterismin välillä. Tämä juopa oli kasvanut niin suureksi, että ainoastaan lujan luja kiinnipitäminen Teosofisen Seuran veljeys- ja suvaitsevaisuus-aatteesta olisi rakentanut sillan itä- ja länsimaan okkultisten opetusten välille.

Kykenkö Teosofinen Seura tähän veljeysillan rakentamiseen? Valitettavasti ei. Meidän täytyy sanoa suoraan, että Teosofinen Seura ei jaksanut ylläpitää sitä suvaitsevaisuuden henkeä, joka antaa täyden vapauden mitä vastakkaisimmille mielipiteille ja lausunnoille. Teosofisen Seuran piiriin ei mahtunut useampia »opettajia» ei monenlaatuista »okkultismia». Se tahtoi edustaa, puolustaa ja kannattaa ainoastaan niitä esoteerisia opetuksia, jotka Mrs. Besant yhdessä Mr. Leadbeaterin kanssa kykeni sille antamaan. Että tämä oli vapauden rajoittamista ja samalla köyhyyden tunnustus, sitä ei kukaan kieltäne. Monet lojaalit teosofit lienevätkin tämän surullisen kriisin johdosta kärsineet sanomattomia sieluntuskia.

Näiden rivien kirjoittaja oli siihen aikaan Suomen T. S:n ylisihteerinä ja kuului virkansa puolesta Teosofisen Seuran pääneuvostoon. Hän olisi kaikesta sydämestään suonut, että Steiner-kriisi olisi tullut onnellisesti ratkaistuksi, ja teki sentähden pääneuvostolle seuraavan ehdotuksen: T. S:n sääntöjen mukaan osastojen rajat olivat maantieteellisiä; eikö näitä rajoja voitaisi muuttaa henkiseksi, niin että T. S:n jäsen olisi tilaisuudessa toisenlaisten perusteiden kuin asunnon ja kansallisuuden nojalla hakemaan jäsenyyttä siihen osastoon, johon hän henkisenä olentona haluaisi? Silloin voisi esim. suomalainen teosofi kuulua saksalaiseen osastoon tarvitsematta muuttaa Saksaan. Tätä ehdotusta ei otettu lainkaan huomioon, ja seurauksena olikin, että kun Steiner ja Saksan T. S. erotettiin seurasta, luopuivat suuret joukot Suomessa, Ruotsissa y. m. maissa T. S:n jäsenyydestä.

10.

Jos itsepintaisen lojaaleina T. S:n jäseninä ja sen johdon sokeina ihailijoina olisimme edellä kuvatuissa vaikeuksissa lakkaamatta toistaneet, että Mrs. Besant Mestarein lähettiläänä ja edustajana maailmassa ei tietenkään voinut erehtyä tai menetellä väärin ja epäviisaasti, olisi meidän joka tapauksessa tullut vaikeaksi ylläpitää tätä katsontokantaa viimeisessä kriisissä, joka sattui v. 1920-1921 ja jota Amerikassa nimitetään »Back to Blavatsky»-virtaukseksi ja – Suomessa Ruusu-Ristiksi. Miksi? Siitä yksinkertaisesti syystä, että yhä useammat teosofit ovat viime vuosina saaneet kokea, kuinka mahdotonta on pysyä Teosofisessa Seurassa, jos sattumalta omaksuu toisenlaisia näkökantoja teosofisesta työstä kuin T. S:n pääjohtajat ja tahtoo niiden – omien näkökantojen – puolesta vapaasti työskennellä. Yhä useammat teosofit ovat saaneet surukseen huomata, että heitä ennemmin tai myöhemmin odottaisi sama kohtalo, mikä tuli saksalaisten teosofien osaksi Steiner-kriisissä, jolleivät tahtoisi omaksua T. S:n nykyisen johdon käsitystä teosofisen Seuran työstä ja tehtävästä.

Mitkä ovat näet ne mielipiteet ja katsantokannat, jotka viimeisessä kriisissä ovat muodostuneet riidanalaisiksi?

Emme kylliksi tunne amerikkalaista Back to Blavatsky-liikettä voidaksemme yksityiskohdittain puhua sen nimessä, mutta koska nähtävästi Mr. Wadia johonkin määrin edustaa sitä suuntaa, saatamme hänen kiertokirjeensä nojalla muodostaa itsellemme yleiskäsityksen siitä. Sitä vastoin tunnemme juurta jaksain Suomen Ruusu-Ristin sisäisen historian ja olemme oikeutetut puhumaan sen puolesta. Saatamme sentähden heti yleisenä arvosteluna lausua, että nykyisessä kriisissä oli ja on joukko teosofeja, jotka ovat tulleet siihen horjumattomaan vakaumukseen, että Teosofinen Seura omaksi turmiokseen on poikennut H. P. Blavatskyn alkuperäisestä ohjelmasta. Ja jos on liian ylimalkaista sanoa »Teosofinen Seura», on sanottava »Teosofisen Seuran johtohenkilöt ja heidän ylen lukuisat uskolliset seuraajansa».

Madame Blavatskyn alkuperäiseen ohjelmaan kuului, että Teosofinen Seura ei saanut sekaantua minkäänlaiseen politiikkaan tai puolue-elämään. »Politiikka on henkisten liikkeiden kuolema», ajatteli ja sanoi madame Blavatsky. Vaikka Teosofinen Seura sinään ei nytkään kirjaimellisesti ota osaa mihinkään poliittiseen työhön, on se valinnut presidentikseen henkilön, joka kohta kymmenen vuoden ajan on parhaasta päästä tehnyt poliittista työtä. On tietysti selitetty, että Mrs. Besantin poliittinen toiminta Indiassa on ollut hänen personallista toimintaansa, josta T. S. ei ole vastuunalainen: Teosofisen Seuran presidenttinä Mrs. Besant ei ole politikoinut, ainoastaan yksityisenä ihmisenä. Tällainen selitys tuntuu etsityltä ja teennäiseltä, sillä kuinka elävä ihminen voi jakautua kahtia? Jos Teosofiselta Seuralta ei ole mitään tekemistä Mrs. Besantin julkisen poliittisen toiminnan kanssa, on se siis valinnut presidentikseen ainoastaan osan Mrs. Besantista. Onko siis kansainvälinen T. S. niin mitätön ja köyhä liike, ettei se jaksaa pitää kokonaista ihmistä pääedustajanaan? Eiköhän asia päinvastoin ole niin, että Mrs. Besant poliittisessakin toiminnassaan on voinut esiintyä paljon suuremmalla arvovallalla juuri sen nojalla, että hän on suuren, yleismaailmallisen yhdistyksen johtaja? Miksikä muuten Teosofisen Seuran jäsenet yleensä uskoisivat ja vakuuttaisivat, että heidän presidenttinsä – joskin »yksityisenä henkilönä» suorittama – poliittinen toiminta Indiassa kuuluu »jumalalliseen suunnitelmaan»? Eikö tämä puolestaan todista, että niin hyvin T. S:n jäsenet kuin Mrs. Besant itse lujasti uskovat, että Mrs. Besant politikoitsijankin tekee aito teosofista ja T. S:n presidentille sopivaa työtä?

Tällä emme suinkaan ole tahtoneet vähimmässäkään määrässä halventaa Mrs. Besantin poliittista toimintaa. Se voi olla suurta ja se voi olla kaunista. Emme kykene sitä arvostelemaan, koska emme ole täysin vakuutetut siitä, että Englannin maailmanvalta kuuluu »jumalalliseen suunnitelmaan». Olemme vain ilmituoneet vakaumuksemme, että Mrs. Besantilla yksityisenä henkilönä ei varmaankaan olisi sama auktoriteetti ja vaikutusvalta politiikan alalla Indiassa kuin hänellä nyt on Teosofisen Seuran presidenttinä. Sillä teosofeja on Indiassa paljon ja vielä useammat kuuntelevat heidän sanojaan. Tosin aivan viime aikoina suuret joukot indialaisia teosofeja ovat sydämellisesti hämmästyneet ja loukkaantuneet siitä, että Mrs. Besant asettui jyrkästi vastustamaan Indian äskeistä kansallissankaria ja herättäjää Mahatma Gandhia. Heidän mielestään Gandhin ohjelma oli niin aito teosofinen: hän tahtoi herättää Indian kansaa tulemaan omillaan toimeen, olemaan riippumaton Englannin holhouksesta. Ja hänen oppinsa, joka läheltä muistutti Kristuksen ja Tolstoin oppia, kielsi kaiken väkivallan ja aseellisen taistelun. »Kieltäytykäämme vain pahasta – älkäämme itse tehkö pahaa!» Gandhi ei onnistunut yrityksessään, sillä onko ajateltavissakaan, että rahvas missään maassa voisi kieltäytyä väkivallasta? Mrs. Besant, joka ensin julkisesti lausui ihailevia sanoja Gandhista, tuomitsi hänet myöhemmin ankarin sanoin korkeudestaan langenneeksi olennoksi. Monet teosofit tästä mykistyivät, sillä miksi Gandhin ylevä ja epäitsekäs oppi oli »lankeemista»?

Joka tapauksessa meidän täytyy todeta, että Teosofisen Seuran vaikutusvaltaa on käytetty poliittisiin tarkoituksiin, ja samalla ollaan siis poikettu madame Blavatskyn alkuperäisestä ohjelmasta.

Madame Blavatskyn ohjelmaan kuului myös, että Teosofisen Seuran jäsenet muodostaisivat »yleisen veljeyden ytimen, katsomatta rotuun, väriin, uskontunnustukseen, kansallisuuteen, yhteiskunta-asemaan tai sukupuoleen». Sama ohjelma vallitsee vieläkin virallisesti, ja saman pykälän hyväksyminen on yhä Seuran jäsenyyden ehtona.

Kuinka nyt sen suhteen on menetelty? Onko sitä pidetty pyhänä? Onko koetettu sitä noudattaa? Vuodesta 1914 lähtien: ei.

Minkä nyt lausumme, emme lausu siinä mielessä, että Teosofinen Seura ehdottomasti olisi voinut menetellä toisin kuin miten se menetteli; niin jyrkästi emme tahdo tuomita. Mutta sen sanomme, että Teosofinen Seura, jonka tunnuslauseena on »Totuus on korkein uskonto», olisi voinut ja voisi tunnustaa erehdyksensä, silloin kun se silmiinpistävästi rikkoo ensimmäistä ohjelmapykäläänsä vastaan. Ehkä taas on väärin puhua Teosofisesta Seurasta; meidän pitäisi arvatenkin yhä puhua vain Teosofisen Seuran johdosta. Sillä johtohan se on määrännyt Teosofisen Seuran suhtautumisen maailmansotaan eikä T. S:n jäsenmassa. Jos johto – sen sijaan, että se väitti Valkoisen Veljeskunnan taistelevan liittolaisten puolella saksalaisia vastaan – olisi sanonut, että nyt Teosofinen Seura asetetaan kovalle koetukselle ja jokaiselta jäseneltä kysytään, miten hän omantuntonsa edessä ratkaisee kysymyksen sodasta ja aseellisesta taistelusta, josta maailman suurimmat opettajat ja vapahtajat ovat seuraajiansa varoittaneet ja kieltäneet; jos johto olisi sanonut, että Teosofisen Seuran tehtävänä oli nyt ratkaista, mihin määrin se tahtoi ja osasi olla uskollinen ohjelmansa veljeyspykälälle, – silloin tuskin monikaan T. S:n jäsenistä olisi etsinyt kunniaa taistelussa veljiä vastaan, silloin tuskin Saksan ja Itävallan teosofit syvästi loukkaantuneina omissa isänmaallisissa tunteissaan olisivat katsoneet tarpeelliseksi poistua T. S:sta, joka niin puolueellisesti asetui liittolaispolitiikan kannalle. Nekin Saksan T. S:n jäsenet, jotka uskollisina Mrs. Besantille ja hänen johdolleen yhä jäivät Teosofiseen Seuraan, ovat maailmansodan loputtua turhaan saaneet odottaa todistusta siitä, että liittolaiset olivat taistelleet oikeuden, veljeyden, vapauden ja kaikkien korkeiden ihanteiden puolesta!

Tässäkin kohden vedettiin siis Teosofinen Seura poliittiseen pyörteeseen ja unohdettiin se veljeys ja se veljeyden toteuttaminen, jota varten T. S. oli perustettu.

Viimeinen kriisi on siis täysin käsitettävissä. Se on jalompi ja aatteellisempi kriisi kuin edelliset, sillä siinä ei paljo yhtään ole kysymystä toisesta tai toisesta henkilöstä. Ei ainakaan ketään tahdota syyttää panetella. Mrs. Besantin y. m. johtajien nimet kyllä alinomaa mainitaan, mutta ainoastaan määrättyjen katsantokantojen edustajina. He itse ovat kunnioitettavia ja arvossa pidettäviä ihmisiä; he ovat vain aatteissaan erehtyneet, poiketessaan madame Blavatskyn alkuperäisestä teosofiasta.

Missä nyt olisi Teosofisen Seuran ja samalla teosofisen liikkeen pelastus? Siitä kysymyksestä meidän vielä olisi lausuttava muutamia ajatuksiamme. (Jatk.)

Pekka Ervast.

(Ruusu-Risti 1922 Lokakuu N:o 8, s. 229-239)